

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERĐİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 75 Yıl: 2020 & Volume: 13 Issue: 75 Year: 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TÜRKÇENİN BİLİM VE FELSEFE DİLİ OLUP OLAMAYACAĐINA DAİR TARTIŞMALARIN KAYNAĐI VE BAZI ÖNERİLER*

DISCUSSION OF THE SOURCES THAT WHETHER TURKISH COULD BE THE LANGUAGE OF SCIENCE AND PHILOSOPHY AND SOME SUGGESTIONS

Mustafa ÜLGER**

Önder BİLGİN***

Öz

Bu makalede, önce Türkçenin felsefe ve bilime ait birikiminin kısa bir değerlendirmesi yapılmıőtır. Sonra Türkçenin bilim ve felsefe dili olup ol/a/mayacağına ilişkin üç sorun baőlığı altında, mesele ortaya konulmaya çalıőılmıőtır. Bu tartışmalar bir makalenin sınırlılıkları içinde yapılabilmıőtir. Ayrıca bu yapılırken de konuyla ilgili alanda değerli çalışmalar ortaya koymuő olan çağdaő Türk filozofu ve Türkçe sevdalısı Necati Öner'in görüőlerinden önemli ölçüde istifade edilmiőtir. Çalışmanın sonunda bazı öneri ve teklifler maddeler halinde sıralanmıőtır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Felsefe, Türk Düşüncesi, Türk Dili ile Felsefe, Bilim.

Abstract

In this paper, firstly a brief summary of knowledge of Turkish philosophy will be given. Then, the question of whether Turkish can be the language of philosophy will be discussed under three headings. These discussions will be held within the limits of a paper. In addition to that, a contemporary Turkish philosopher and also a Turkish lover Necati Oner is significantly referred in this paper. Some suggestions and offerings are listed at the conclusion part of the paper.

Keywords: Turkish, Philosophy, Turkish Thought, Philosophy With the Turkish Language, Science.

** Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, İslam Felsefesi ABD, ORCID: 0000 0002 8996 7917, mustafaulger@osmaniye.edu.tr

*** Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, Felsefe Tarihi ABD, ORCID: 0000 0002 6533 0209, obilgin@akdeniz.edu.tr

Giriş

Dil, sadece düşüncenin evidir, orada yaşar, soluklanır, neşelenir, etik ve estetik oluşturur. Bilim, teknik, teknoloji ve her türlü sanat ve özellikle müzik üretemeyen yerel toplulukların dilleri ciddi bir tehditle karşı karşıyadır. Ancak Türkçe hakkındaki simetrik ve asimetrik sorunlar küreselleşmenin tehdit ettiği yerel dillerinkinden farklıdır. Bu tehditleri ikisi yerli biri küresel boyutları da olan üç ana başlıkta toplamak mümkündür. Biri Türkçenin yapısal sorunları, diğeri siyaset, kültür ve bilim insanların yaklaşımı, diğeri de bu ikisinin dışında bütün dünya dillerini az çok etkileyen ekonomik, sosyal, siyasal ve küresel gelişme ve yönelimlerdir. Biz bu sorunları sırasıyla *yapısal, yaklaşımsal ve yönelimsel* sorunlar diye isimlendireceğiz.

Türk dili tarihine ilişkin araştırmalar devam ededursun Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde belli aralıklarla ortaya çıkan “Türkçenin bilim ve felsefe dili olup olamayacağı” iddia ve tartışmalarında; sorunu sadece Türkçe ile ilişkilendirip, Türkçe konuşan ama kabahati kendi üzerine almayan, bilim ve kültür insanların sorumsuzluklarının payı büyüktür. Türkçe her aşamadaki insanımıza yeterken, güya bilim ve felsefeciye yetmiyor oluşu, hem de bizzat bunun alan uzmanları tarafından dillendirilişi, kendi kifayetsizliğimizin itirafı değil midir?

Türkiye’de üniversiteler, hemen bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi, yaklaşık yüz yıldan beri, fakülte, bölüm, anabilim veya bilim dalı olarak eğitim, öğretim ve bilim faaliyeti yapıyorsa, bu iddiayı nasıl anlamak gerekir? Bilim ve felsefe merkezi olan/olması gereken üniversitelerin yabancı dilde öğretim yapmak istemelerini sadece Türkçenin yetersizliği ile açıklayamayız. Ayrıca eğitim dili Türkçe olan üniversitelerin senatolarında, bitip tükenmek bilmeyen, yabancı dilde eğitim ve program açma talepleri ile derslerin üçte birinin yabancı dille öğretiminde istek ve ısrarın arkasında iyi niyetle açıklanamayacak bir zihniyet bunalımının olduğu açıktır. Bu sorunlu zihin, sureti haktan görünen, mandacı, dil ve düşünce başta olmak üzere ülkenin her türlü zenginlik ve değerlerini tahfif eden müstemleke bir yaklaşım ve zihniyet yabancılaşmasıdır. Bu yabancılaşma çabalarını görmezden gelemeyiz.

Kanaatimizce hem Türkçe hem de Türkçe bilim ve felsefe için makûs talihi değiştirecek tarih 1 Kasım 1928 harf inkılabıdır. Bu tarihten beri Anayasamızın değiştirilemez olan 3. maddesine göre Türkiye Cumhuriyeti Devletinin dili Türkçedir. Buna göre bütün bilim, kültür, sanat, edebiyat, yazı ve söz dili Türkçe olacak ve bu alanlar birbirlerini eşgüdüm içerisinde tamamlayacaklardı. Ama yüzyıla yaklaşan bu mesele, eski harflerin kaldırılmasının eski birikimi yok ettiği gibi geleneksel; sadeleştirme gibi yenilikçi yaklaşım ve tartışmalarla kör topal ilerlemiş, bunca kurum, kuruluş ve çabaya rağmen, siyaset ve kifayet erbabının elinde ileri geri salınmaya devam etmektedir.

Geçmiş bazı zamanlarda olduğu gibi şimdilerde de yaygın iddialardan birine göre Türkçe bilim ve felsefe dili değildir. Bu iddiaya mesnet teşkil eden tarihsel tecrübe, bilim ve felsefe külliyyatına ait klasik kaynakların, Yunanca- Latince -Arapça, modern kaynakların ise Batı dillerinden biri ile yazılmış olduğunu dikte ettirmektedir. Dolayısıyla Türkçe hem klasik kaynakların hem de modern kaynakların dili değildir. Başka bir iddia da; ana dili ile yolculuk yapmamış, kendi dilini tatmamış, bir şiir ve türkü bile bilmeyen bazı gençlerimizin, bir yabancı dil öğrendikçe, Türkçede bazı kelimelerin karşılığı olmadığını ve Türkçe ile bilim ve felsefe yapılamayacağını söylemeleridir.

Bu iddialar ilk fırsatta zihinlerimizi felç eder, hemen savunmaya geçer, tarihin her hangi bir döneminden akıl almaz, gereksiz, hatta gülünç duruma düşme pahasına belge, bilgi veya kişiler bularak Türkçenin bilim ve felsefe dili olduğunu göstermeye çabalarız. Oysa insanlığın ürettiği müktesebatın içerisinde alfabesi, grameri, semantik ve sentaktik özellikleri kısaca bir dilin bütün bileşenlerini barındıran ve erbabının tartışmasız Türkçe dediği, Bengü taşlar dâhil olmak üzere, yazılı metinlerimizin -bilim ve felsefe bakımından- keyfiyet ve kemiyetçe sınırlı olduğunu herkesten önce kendimize itiraf etmeliyiz. Türk dili uzmanları, lehçeciler, dil tarihçileri hatta

arkeologların çalışmalarının bu tarihsel durumu bütünüyle tersine çevireceğine ilişkin bir hayalin içinde olmanın başta Türkçe olmak üzere kimseye faydası yoktur. Türkçenin en eski dillerden biri oluşu ile bilim ve felsefe dili olup olmayışı arasında bir derece ve mahiyet farkı vardır.

Arkeolojik, epikrafik ve paleografik çalışmalar, Türkçenin insanlığın en eski dillerinden biri olduğunu söylemektedir. Nitekim Ercilasun şöyle der: “Benim dilim, yazılı metinleri, 8. yüz yıldan beri kesintisiz olarak sürüp gelen bir dildir. Benim dilim, Köktürk bengu taşlarının, eski Uygur şiirinin, Kutadgu Bilig'in, Dîvânü Lugâti't-Türk'teki atasözleri ve şiirlerin dilidir. Benim dilim, Oğuz Kağan Destanı'nın, Dede Korkut boylarının dilidir. Benim dilim, Ali Şir Nevayi'nin, Babür Şah'ın, Ebülğazi Bahadır Han'ın, Mahdumkulu'nun, Abay'ın, Abdullah Tukay'ın, Çolpan'ın, Abdürrahim Ötkür'ün dilidir. Benim dilim, Molla Penah Vâkıf'ın, Aşık Elesger'in, Muhammed Sabir'in, Bahtiyar Vahabzade'nin, Şehriyar'ın, Bulud Karaçorlu Sehend'in dilidir. Benim dilim, binlerce yıllık yazılı ve sözlü edebiyatımızın dilidir. Destanlarımızın, masallarımızın, halk hikâyelerimizin, türkülerimizin, manilerimizin, hoyratlarımızın, deyişmelerimizin, atasözlerimizin, bilmecelerimizin, deyimlerimizin dilidir.” (Ercilasun, 2020,1)

Yukarıdaki ifadelerin bize gösterdiği gerçek şudur ki yazılı metinleri 8. Yüzyıldan beri kesintisiz gelen dilimiz içinde edebi türlerin hemen hepsi varken felsefe ve bilim yoktur. Bunun tevil edilecek bir yanı da yoktur. Saka'lı üç Türk'ün de Türkçe felsefe yaptıkları söylenmemektedir. (Bkn. Bayraktar, 2013)¹ Farabi ve İbn Sina'nın Türk olduğunun ispatı da onların Türk dili ile felsefe yaptıklarını göstermemektedir. Başka bir ifade ile bizim bilim ve felsefe dilimiz, uzun bir süre, Türkçe değil, genellikle Arapçadır. Yunus Emre şiirlerinde geçen Arapça ve Farsça kelimelere rağmen Yunus, Fuzulî, Pir Sultan, Karacaoğlan, Namık Kemal, Mehmet Akif'in dilinin Türkçe olduğunu, bu şiirleri çok sevdiğimizi kabul etmekle birlikte, bu haliyle, yukarıdaki iddialar hâlâ haklılığını sürdürmeye devam etmektedir.

Keyfiyet ve kemiyet bakımından Türk dili ile yapılan her türlü yazınsal birikim diğer bazı dillerle yapılan eserlerden azdır demiştik. Oysa Türkçenin yaşayan en büyük uzmanlarından biri olan Ercilasun'un makalesinin sonundaki şu ifadeler bizim yukarıdaki ifadelerimizle çelişirmiş gibidir. “Kültürümüz, edebiyatımız, içinde bu tür kelimelerin bulunduğu yüz binlerce sayfadan oluşan bu büyük birikim bizimidir, Türk'ündür, Türk'ün öz malıdır. Ve biz bu birikimle de büyük bir milletiz.” (Ercilasun,2020,1)

Her şeyden önce yüz binlerce sayfadan oluşan; şiiri, manisi, ninnisi, koşması, destanı, romanı, hikâyesi olan bir dilin niçin felsefesi yok? Olmaz olur mu? Ne kadar acıdır ki, edebiyat ve halk dili Türkçe olan Türk düşünürleri ve ilim adamları lisanen devşirildikleri, başka dillerle felsefe ve bilim yaptıkları için; birikimi alanlarına ayırdığımızda, oransal olarak, bilim ve felsefenin hesabına *yokluk* değil, *azlık* düşmektedir. Çelişki de buradan kaynaklanmaktadır. Kanaatimiz odur ki klasik dönemde İmparatorluk devletlerinde milli dil bilinci zamanla yok olmuş, ancak ulus devletlerle bu zihniyet gelişmiştir. Şimdilerde ise tersine olarak küresel devletler milli dillerini de yayarken, müstemleke ülkelerde milli dil bilinci zayıflamış hatta yok olmaya yüz tutmuştur. Bugün yalnız ve ancak bağımsız ve ulus devletler milli dil ve kültürlerine önem verirler. Dün yapılması gereken yapılmamakla, bugün de yapılmaması gereken yapılmakla Türk dil ve kültürüne zarar verilmektedir. Geçmişte her ne olmuşsa olmuştur. Artık sorunları tespit etme ve uygun çözümler önermek ve uygulamak zamanıdır.

Batılılaşma anlayışımızın bir yansımasından olsa gerek, bugün bizim felsefeyi alımlayışımızda ciddi hatalar vardır. Felsefeyi *zorunlu olarak batılı* bir şey olarak görmeden tutun, Batılı bir zihnin ürettiği her şeyin, her konunun felsefe olduğu zannı da bu yanlışlardandır. Başka bir ifade ile Batılı bir düşünürün fikirlerinin veya her hangi bir felsefe sisteminin salt, pür hakikat ve mutlak felsefe olarak kabul edilmesi de bir yanılıdır. Türkiye'de felsefenin kurulması, devlet

¹ Mehmet Bayraktar (2012). *Yunanistan'da Saka Türk'ü Üç Filozof*. Ankara: Akçağ Yayınları. Bu eser; şimdiye kadar yazılmış felsefe tarihi kitaplarından farklıdır. Felsefe tarihini benzerine rastlanmayan bir biçimde başlatan kitapta, Atina'da M.Ö. 7. ve 6. yüzyıllarda bulunmuş ve Solon ile arkadaşlıkları olan Toharis ve Anaharsis, felsefeyi başlatan Saka'lı bilginler olarak tanıtılmakta, MS. 2. yüzyılın ortalarında Plotinus'un hocası olan Ammonius Saka (Sakkas), bir üçüncü Saka'lı filozof olarak gösterilmektedir.

eliyle felsefe çabaları, “eski” ile “yeni” arasındaki gerilim, birikmiş olanın ihmali gibi felsefenin alımlanışı tartışmalarını da eklerseniz bizde hayli ideolojik ve hayli farklı bir tecrübenin sonucunda bu noktaya geldiğini söylemek gerekir. (Bkn. Direk, 1998; Türer, 2012) Tanpınar 1939 yılında yazdığı bir makalesinde “neslimizin büyük bir ızdırabını zannederim ki buldum: kim olursak olalım, nasıl yetişirsek yetişelim, hayat tecrübemizin mahiyeti ve genişliği ne olursa olsun, bizim ağzımızdan hâlâ okuduğumuz Frenk kitapları konuşmaktadır. Tıpkı bizden evvelkiler gibi...” (Tanpınar, 2000, 63) diyerek nesillerimizin ızdırabına dair isabetli bir tespitte bulunmuş, değişen bir şeyin olmadığını da çarpıcı bir biçimde ifade etmiştir. Oysa batılı veya doğulu birçok filozof hayattan edindiğini, kendi dilinde, *felsefe* ifade etmekten başka bir şey yapmamıştır. Dolayısıyla felsefeden neyi kastettiğimiz konusunda anlaşamadığımız için birikimimizin felsefeye ait olup olmadığı üzerinde de anlaşamıyoruz. İnam’ın ayrımı ile felsefe ‘yaşam’ dışındaki ‘hayat’a ait her şeydir. Dolayısıyla bu toprakların şiiri, edebiyatı ve müziği yapılıyorsa felsefesi de yapılır. Durkheim, Sartre, Foucault, Derrida, Nietzsche ve diğerleri kendi dünyalarından hareketle felsefe yaptılar. Biz de maalesef onların hayatını çevirerek felsefe öğrenmeye çalışıyoruz. Felsefe yaşamdan arda kalandır. Yaşam ölmek için yaptığımız faaliyetlerin toplamı; hayat ise yaşamdan arda kalan şeyler üzerine sorgulamadır. Felsefe yaşamdan değil, hayattan çıkar. Antik Yunanlılar, köleleri sömürerek kendisine boş zaman ve yaşam üzerine sorgulama demek olan hayat alanı oluşturdular. Yani felsefe, şiir, sanat, spor ve müzikle uğraşmak imkânını yakaladılar. Başka bir ifade ile yaşamın yükünü kölelere yüklediler. Biz yaşamdan/geçim sıkıntısından, hayata/can sıkıntısına, yani felsefeye zaman bulmaya çalışıyoruz. Sorunu Türkçede aramak yerine birazda hayata yeterince zaman ayıramayan bu toprakların ateş parçası çocuklarına uygun ortamı sağlayamayan siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik iklimi de sorgulamalıyız.²

Şimdi iğneyi kendimize, meslek olarak felsefe öğreticilerine batıralım. Antik Felsefe Tarihi dersinde; dönem kültürü, mitoloji, şiir, edebiyat ve din hakkındaki bilgi ve görüşleri anlatmadan, edip, şair, bilge, din ve kültür insanlarını tanıtmadan Tales’den başlarsak öğrencilerimiz bu noktaya Tales’in nasıl gelmiş olabileceğini hemen sorarlar. Tales’in görüşlerinin toplamı bir elin parmakları kadar olan ve çoğu da Aristoteles’ten rivayet yolu ile bize ulaşan fragmentleri için birkaç ders ayırırız. Saatlerce felsefenin babasının Tales, felsefenin beşiğinin Helen-Yunan olup olmadığını konuşuruz. Grek dili, şiiri, mitolojisi, kültürü üzerine bu kadar üniversitede, haftalarda emek harcaıyıp dil dökerken binlerce sayfadan oluştuğu erbabınca ifade edilen büyük birikim üzerinde hiçbir çaba göstermeden, Türkçe ile felsefe yapılamayacağı iddiasını anlamak mümkün müdür? Felsefenin yarısının bilgi, diğer yarısının sevgi olduğu tarifi dikkate alındığında sevginin dili Yunus, Fuzulî, Karacaoğlan nasıl göz ardı edilebilir? Siyaset, devlet ve kültür felsefesinin dili Namık Kemal ve Mehmet Akif’in üzerinde biz felsefecilerin birkaç dakika bile durmadığı yerde suç varsa bu onların değildir. Türkçenin hiç değil, onun üzerine tefekkür/fikir, teemmül/fiil ve tezekkür/ifade etmeyen akademisyen, aydın, münevver adına ne denirse densin bizimdir.

Türkçe ile Bilim ve Felsefe Yapabilmenin Önündeki Sorunlar

Türkçe ile bilim ve felsefe yapılabilmesinin önünde bazı sorunlar olduğu açıktır. Şimdi yukarıda üç başlık altında toplayacağımızı ifade ettiğimiz *yapısal*, *yaklaşımsal* ve *yönelimsel* sorunları ifade etmeye geçebiliriz.

a- Yapısal Sorunlar:

Yapısal sorunlar ile kelime türetmeyip, yabancı dilden kelime, isim, kavram ve terimlerin olduğu gibi alınması, bilimsel terimlerin yabancı kelimelerle ifade edilmesi, Türkçeyi yabancı kelimelerden arındırma ve sadeleştirme sorunları, yaratıcı düşünce ve anadil ilişkisi, dil kültür ilişkisi gibi daha birçok sorun kastedilmektedir. Yapısal sorunların en büyüğü yabancı kelimeler etrafında oluşan ve dilin yapısına doğrudan yönelen tehditlerdir. Yabancı kelimeleri “yama” hem

² Ahmet İnam. *Bursa Açık Kapı Toplantıları Felsefe Söyleşileri*, 22.10.2020, “Türkçede Felsefe Yapma Olanığı” başlıklı söyleşiden esinlenilmiş ve çözümlenmelerle alıntılanmıştır. https://www.youtube.com/watch?v=-HWJHRg_uKo Türkçe felsefe konusunda Zeynep Direk’le yapılan bir söyleşi için ayrıca bkzn., <https://zeynepdirek.wordpress.com/2013/01/31/turkiyede-turkcede-felsefe/>

de “ayrı cinsten bir yama” olarak gören Öner’e göre “Yama kelimelerle derin düşünme imkânsızdır.” (...) “kelime uydurmalar veya yanlış cümle kurmalar devlet eliyle önlenemez. (...) Üzerinde durulması gereken husus, devlet kurumlarında kullanılacak dildir. (...) Devlet kurumlarında kullanılacak kelimeler Türk dilinin kurallarına uygun olarak yapılmış, topluma mal olmuş bulunmalı, fertlerin isteğine bırakılmamalıdır.” (Öner, 2004, 6)

Bilim ve felsefe yaratıcı düşünce etrafında gelişir. Yabancı ve yama kelimeler ile bilim ve felsefe yapmaya çalışan Türk cumhuriyetlerinden meslektaşlarımızın konuşmaya Kazak, Kırgız, Azerbaycan Türkçesi ile başlayıp Rusça ile devam ettiklerine şahit olmuştuk. Gündelik konuşma, müzik ve edebiyat alanlarında milli dillerini kullanan soydaşlarımızın, yakın dönemde bizim yaşadığımız sorunları, Rusçanın egemenliği altında sürdürmeye çalıştıklarını gördük. Onlar da uzun süre başka bir dilin imkânlarını kullanarak bilim yapmaya çalışıyorlar. Ama yaptıklarından bizim gibi onlar da tatmin olmuyorlar. Bir yerlerde bir sorun olduğunun farkındalar ve bir arayış içerisinde.

Türk düşüncesi Türkçe kök kelimelerden yapılmış felsefe sözlüğü yazamadığı sürece Türk düşüncesi kemale ulaşmamış sayılır. Nitekim Tanpınar “ *Türkçe değişmeye mecburdur, çünkü felsefe lügati henüz teşekkül etmemiştir. Bu lügat ancak Türkçe köklerinden teşekkül ederse bir Türk düşüncesi olabilir. Bir filozof ‘metafizik, meta-linguistik’ der ki dünyanın en doğru sözlerinden biridir*” der. Tanpınar’ın aynı ifadesinden çıkardığımız neticelerden biri de felsefe lügati oluşmuş dillerin artık daha az değişmeye uğrayacağıdır. Bu makalenin 1954 yılında yayımlandığı dikkate alındığında henüz o yıllarda bir felsefe lügatimizin olmadığı da görülmüş olmaktadır. (Tanpınar, 2000, 324).

Aynı şekilde Öner’in bilim, düşünce ve dil arasında sarsılmaz bir ilişki olduğunu gösteren şu ifadeleri de çok değerlidir: “insanlığın tarihsel seyri ve toplum yapılarının gereği, fertlerin ancak bir millet içerisinde arzu edilen bir yaşama biçimine sahip olabilecekleri fikrini telkin etmektedir. (...) bir milletin sağlıklı millet olabilmesinde dil önemlidir. “Dil milleti bir arada tutan değerlerin ifade aracıdır.” “milli dille milli bilinç ve milli zihniyet arasında sıkı bir bağ vardır.” “her türlü bilim ve teknoloji düşünce ile olduğundan, bilim ve teknolojinin, dolayısıyla milletin gelişip ilerlemesinde milli dilin rolü önemlidir.” Bilim ve tefekkür dile, dil ise bilim ve tefekkürün gelişmesine bağlıdır. (Öner, 2004, 15-17). Bu çift kutuplu etkileşim ile Öner’in akıl yürütmesinden şu sonuç zorunlu olarak çıkar: Bilim ve tefekkür üretmeyenler milli dilin, milli dil ise bilim ve tefekkürün gelişmemesinden zincirleme sorumludurlar. Çözüm; milli dille bilim ve felsefe yapmamak değil, sabırla, sebatla, ısrarla milli dilin kurallarına uygun kelimeler üreterek bilim yapmaktadır.

Dilin bir zevki vardır. İnsan ıstırap çekerek konuşmaz. Dili zevkli hale getiren de o dildeki deyim atasözü, şiir ve musikidir. Türkçe çok renkli bir dildir. Türkçenin bu inceliklerini öğrenmek ve onu doğru kullanmak isteyenlerin Türkçe deyimleri, atasözlerini, türküleri, manileri, bilmeceleleri, Türkçenin yapısından ve ses özelliklerinden kaynaklanan argo ve küfür içeren söz öbekleri de dâhil, fıkra ve hikâyelerini incelemeleri gerekir. Türkçenin henüz dil bilgisi kitaplarına geçmemiş bütün güzelliklerini, bütün kurallarını buralarda buluruz. Yapısal sorunlar dilin doğasından kaynaklandığı gibi dili kullanan kişi ve toplumun yaklaşımından da kaynaklanabilir. Dolayısıyla yaklaşımsal sorunlar yapısal sorunlarla birlikte değerlendirilmelidir.

b- Yaklaşımsal Sorunlar:

Bu sorunların başında yabancı dil hayranlığı gelmektedir. Bu dile karşı bir tutum, tavır alıştır. “*Bu hayranlık, bir yabancı dili öğrenme şeklinde ortaya çıksa faydalı bir tutum olurdu. Bizdeki hayranlık, kendi dilini, Türkçeyi küçük görme, değer vermeme (...) şeklinde oluyor ki, işte marazî olan bu haldir.*” (Öner, 2004, 24-25) Bu hali tabelalarda, yazı ve konuşma dilinde de görüyoruz. Bazen kısaltma harfleri İngiliz diline göre yapılıyor. TV Türkçede te ve diye okunması gerekirken ti vi şeklinde okunuyor. BMW bi em vi okunuşu da marazi bir durumun yansıması ve yanlış bir tutum ve yaklaşımdır.

Yaklaşımsal sorunların ikincisi ve en önemlisi ise kanaatimizce yabancı dilde öğretim sorunudur. Yabancı dil ile kastedilen şeyin yabancı dil öğrenme olmadığı açıktır. Son zamanlarda

ana sınıfı ve anaokullarına kadar inen yabancı dilde öğretim yapan eğitim kurumları denetlenemeyecek sayılara ulaşmıştır. Bu hızla giderse, yabancı dilde öğretim açılımı ile bir gün “Türkiye’de öğretim dili İngilizce olmalıdır” teklifi gündeme gelebilir. Milli dil dışında bir dille öğretim yapma mecburiyeti, uzun yıllar kültür emperyalizminin etkisi altında kalmış ve dilleri gelişmemiş müstemleke ülkelerde söz konusu olabilir. Türkiye hiçbir zaman bir müstemleke ülkesi olmamıştır. Ülkemizde bir dil birliği vardır. Türkçe gelişme imkânı olan büyük bir dildir. Bütün dillerden Türkçeye çeviri imkânı vardır. Durum bu minvalde iken niçin Türkiye’de öğretim yabancı bir dille yapılınsın? (Öner, 2004, 10-12)

Bir dilin ve ülkenin şartları yabancı dille eğitimi ancak bazı şartlarda zorunlu kılabilir. Ya o ülkenin milli ve yerel dili gelişmeye açık değildir veya ülke uzun yıllar işgal altında kalmıştır. Türkçe için bunlar söz konusu değildir. Türkçenin bilim ve felsefe dili olmadığını söyleyenler sureti haktan görünerek üçüncü bir gerekçe sunuyorlar. “Yeni yetişen nesiller yabancı bir dili iyi bilsin, bu yolla bilim ve teknolojiye yararlanılsın.” Bu gerekçe şu sakıncaları içinde barındırmaktadır. Birincisi, bireyin derin düşüncüsü ana dilinde olur. Yabancı dilde öğretim bilim ve tefekküre manidir. İkinci olarak milli kültürü ve dolayısıyla milli benliği yok eder. Üçüncü olarak bireysel ve milli bağımsızlık duygusunu yok eder. Bu da uzun vadede millet hayatının önce istila sonra yok olmasına neden olur.

Yaklaşımsal sorunların en tehlikeli olanı devlet, siyaset ve bilim adamlarının nedeni, bağlamı her ne olursa olsun, Türkçe hakkındaki olumsuz tutum ve tavırlardır. Bu tutumlardan biri, devlet ve siyaset adamlarımızın bildikleri bir yabancı dilde uluslararası heyetler ile resmi görüşmeleri basın önünde yapmaktır. Bu, yabancı dil öğrenmeyi teşvik edebileceği gibi, henüz milli şuuru oluşmamış çocuklarımızda zihni bir kaymaya da neden olabilir. Devlet ve siyaset insanlarımızın, resmi ve özel yayın organlarında, yazılı ve sözlü beyanlarının kuru, sıkıcı, sığ ve basmakalıp mesajlarının dilde bir ilerleme oluşturmaya katkı sağlayamaması da ayrı bir sorundur. Bu bahiste söylenecek başkaca şeylerde olmakla birlikte son olarak, yetkili ve sorumlu konumda bulunanlar, Türkçeyi politik tartışmaların dışında tutmalı, Türkçe ile bilim ve felsefe yapılamayacağını ima dahi etmemelidirler. Bu tartışma teknik ve akademik her düzeyde ve yönde tartışılmalı, asla siyasetin tartışma konusu olmamalıdır.

c- Yönelimsel Sorunlar:

Yönelimsel sorunlar da diğer iki sorunun bazı özelliklerini barındırmakla birlikte küresel boyutları da olan bir sorun alanıdır. Bu sorunlardan biri, dilde anlam, derece ve ince ayrımların (nüans) yok olma tehlikesidir. İnce ayırım ve mana ifade eden sözcüklerin aynı kelime ile ifade edilmesi, bizim tasnifimize göre, hem yapısal hem yaklaşımsal hem de yönelimsel bir sorundur. İnce ayırım olmadan derin düşünce gelişmez. Dil bir zevk işidir. Dil zevki gelişmemiş nesillerin estetik zevkleri de gelişmez. Dolayısıyla gelecek kuşakların kaba, nobran, duygusuz, bir yazılı ve sözlü edebiyat oluşturacakları öngörülebilir. Gam, tasa, keder, üzüntü, düş kırıklığı, bunalım, derin acı, kahır, hüsrân, buhran, matem, melal, enduh ve diğer duygu durumlarının yerine ‘stres’ kelimesini kullanarak hem bu kadar kelimenin yok olması hem de aradaki ince ayırımın kaybolması hepimizi ‘strese’ sokmalıdır!

Bir de ‘Emoji’ denilen imge ve simgelere yönelen, bunlarla konuşup yazışan yeni nesiller, milli dil ve milli kültür kaygısından uzaklaşmaktadırlar. Bu konuşma ve yazma şekli de derin düşünüş ve felsefe üretemez. Küresel dillere hayranlık dolayısıyla milli/yerel dil, lehçe, şive ve ağızların daha az kullanılması da hem milli kimlik sorunu oluşturmakta hem de milli dilleri tehdit etmektedir. Ayrıca milli dilin imkânları etrafında oluşan ve milli kültür unsurları olan müzik ve edebiyat alanlarının daralması da yönelimsel bir sorundur. Bundan başka küresel boyutları ve sonuçları olacağını düşündüğümüz yönelimsel sorunların sadece Türkçe için değil, bütün diller için bir tehdit oluşturacağı kanaatindeyiz.

Son olarak yönelimsel sorunlar daha çok yaklaşımla ilişkilidir. Şimdi ve gelecekte olan ve olabilecek sorunlardır. Türkçeye dünden miras kalan dil zevki yaklaşım ve yönelimsel sorunlarla erimektedir. Dilimiz; gazete, televizyon, sosyal medyanın basmakalıp, tek düze söz dizim

kurallarının baskısı altında geleceğe yönelik estetik bir birikim sun/a/mamaktadır. Böyle giderse şiir, türkü, mani yazmayan ve söylemeyen, romanı, denemesi, hikâyesi gittikçe azalan milletlerden olabiliriz. Bu sorunun devlet eliyle çözülmesi mümkün değildir. Devlet sıkı kültür ve dil politikaları ile bu sorunu kısmen yavaşlatabilir. Bu bir milli eğitim sorunudur ve çözümü de buradan beklemek gerekir.

Sonuç ve Öneriler

- 1- Kısa, orta ve uzun erimli kültür ve eğitim politikaları ile milli dil korunmalı ve geliştirilmelidir.
- 2- Üniversitelerde İngilizce yayın teşvikinden derhal vazgeçilmeli, Türkçe yayınlara özel teşvik ve destekler verilmelidir.
- 3- Belediye ve devlet kurumları işyerlerinin isimlerinin çeşitli muafiyetlerle Türkçe olmasını teşvik eden uygulama ve projeleri devreye almalıdır.
- 4- Din dili gibi görülen Arapça ile bilim dili gibi görülen İngilizce öğrenmekle, bu dillere hayranlık arasında bir fark olduğu ısrarlı bir biçimde vurgulanmalıdır. Zira Türkçe tarihi bir vaka olarak en büyük din dilidir. Bilim ve felsefe dili olması da bu dilde bilim ve felsefe yapmakta ısrar ile mümkündür.
- 5- Konuşulan kelimelerin Türkçesi varsa yabancı kelime kullanılmamalıdır.
- 6- Hangi dilden alınmış olursa olsun, doğru çağrışım yaptırıyor, deyim ve atasözlerine girmişse artık o kelime Türkçenin bir zenginliği olarak görülmelidir. Öz Türkçe kelime kullanmadaki ısrarımız ince ayrımların kaybolmasına dönüşmektedir. Bu kelimelerin sadeleştirilmesinin 'nesiller arası kopukluk denilen kültür hastalığı' nedeni olduğu bilinmelidir. Bu sorunu geniş bir zamana yayarak çözmeliyiz.
- 7- Bilimsel terimler mutlaka anadilde ifade edilmelidir. Çünkü derin düşünmenin odak kelimeleri bilimsel terimlerdir. (Öner, 2004, 38- 39)
- 8- Karşılaşılan her bilimsel kavram, mutlaka Türkçe bir kökten yeni bir kelime ile karşılanmalıdır. Yeni kelime mutlaka Türk dili kurallarına uygun olmalıdır. Bir de yeni kelimelerin yanlış çağrışım yaptırmamasına dikkat edilmeli, yeni kök çok iyi seçilmelidir. Kök seçimi için en eski yazılı metinler ile Türk dili konuşan devlet ve topluluklarca da kullanılan ortak kelime havuzu oluşturulmalı, Türk kültür coğrafyasının kullandığı kelimeleri içeren bir sözlük ve atlas internet ortamında dolaşıma açılmalı, basılmalı ve yayılmalıdır.
- 9- Dil zevki, dil beğenisi öğretilen bir şeydir. Sosyal medyanın dili ile bu zevk gelişmez. Bu beğenin geliştirilmesi devletin dil, kültür politikaları ile o milletin kültür, sanat, bilim ve edebiyatçıların uyumu ile başarılabilir.
- 10- Türkçe bir kültür ve yaşama biçimidir. Bu kültüre aşina ve âşik kuşakların yetiştirilmesi için dil duyarlılığının geliştirilmesi gerekir.
- 11- Dili duymak gerekir. Duymayan insan konuşamaz. Duyuşu beşikten başlatmalı, annelerin çocuklarına ninni söylemesini özendirmeli, devam eden dönemde Türkçe sesin en güzeli olan türküyü gençlerin duymalarını sağlayacak bir yoğunluk ve her türlü beğeniye hitap eden çeşitlilikte türküler bestelemek teşvik edilmelidir.
- 12- Düşünmek, felsefenin diğer yarısı olan sevda işidir. Türkçe düşünmeyi bir aşka dönüştürecek her türlü teşvik ve yönlendirme, eğitimin temel hedefi olmalıdır.
- 13- Türkçe düşünen, yazan, konuşan, bilim yapan, türkü söyleyen ve bu özellikleri ile başarı sağlamış büyük insanlarımızı takdim etmede cömert olunmalıdır. Biz de filozof var mı yok mu tartışması biraz da bu cimrilikten kaynaklanmaktadır.
- 14- Başkasının hayatını okumak ve anlamaya çalışmanın felsefe değil, felsefe tarihçiliği olduğu bilinmeli; felsefenin kendi hayatımız ve onun üzerine aşkla yapılan, ağır işleyen ve zaman gerektiren bir eylem olduğu artık anlaşılmalı, yeni nesillerin, kendileri ve bu topraklar üzerine düşünceleri teşvik edilmelidir.

15- Felsefenin bir etkileşim olduğu ve daha çok hayata katılma ile yapılabilen bir eylem olduğu dikkatlere ısrarla sunulmalıdır. Felsefeyi sadece kitaplarda arayanlar dünü yaşamak isteyenler gibidir. Bir arkeolog hayatı kazı alanında aramaz. Yaşanmış olanı bilmek arzusu ile kazar. Felsefe yapmak isteyenler, kitaplara arkeologların taşa verdikleri kıymeti ve ihtiramı gösterirken kendini ve *hayatı* da ıskalamamalıdır. Ancak kitaplarla birlikte hayatı harmanlayanlar yeni felsefi yaratmalarda bulunabilirler.

16- Bu topraklarda yaşanmış derin bir *yaşam* var. Bu yaşamı yorumlamak ve *hayat* haline getirmek gerekir. Buradan, bu topraklardan evrensel katabilecek her ne varsa katmak gerekir. Münevverlerin en büyük sorumluluğu budur. Bu sorumluluk siyasetçilere bırakılmaz

17- Felsefe *hayat* demek, anlaşılmamak değil, *yaşamın* yorumunu felsefeciler felsefece, romancılar romanca, sanatçılar sanatın dili ile yapacaklar, yapmaya devam edeceklerdir.

18- “Fenomen”i batılı günlük dilinde kullanıyor. “Görüngü” günlük dilde kullanılmadığı halde biz onu felsefede kullanmaya çabalyoruz, olmuyor. Bu topraklarda ne ‘fenomen’ ne de ‘görüngü’ gü bir hayat bulabilir. Öyleyse bu topraklara uygun kelimeler üretmeliyiz.

19- Mutlaka Türkçe düşünme ve yazma şölenleri yapmalı, bunu bir ders değil, şenlik haline getirmek gerekir. (16–17–18 ve 19. maddelerde İnam’dan esinlenilmiştir.)

20- Türkçenin kavramsallaştırma biçimi kendine özgü bir felsefe üretir. Hiçbir dil, başka bir dilin kavramsallaştırması ile karşılaştırılmamalıdır.

21- Düşünmek bir dilin imkânları içerisinde olur. Bu imkân bir kültür içerisinde gelişir. Kültüre yabancılaşma derin düşünceyi engeller. Derin düşünüş gerçekleşmezse bilim ve felsefe yapılamaz. Dil ile düşünce arasındaki köprüler güçlendirilmelidir.

22- Dil her türlü düzeni sağlar. Dili düzenli olmayan birey ve milletlerin sadece felsefeleri değil, hiçbir düzeni düzenli olmaz.

23- Medeniyet bir aktarımdır. Bu aktarım dil ile olur. Dildeki aktarımı sağlayacak özellikler kaybolursa bir kültür ve medeniyet buhranı oluşur. Dilde sadeleştirme çalışmaları bu bakımdan çok dikkatli bir biçimde yapılmalıdır.

24- Felsefenin yokluğu ile azlığı arasında bir fark vardır. Türkçe felsefe yokluğu değil, yetersizliği sorunu yaşamaktadır. Bu sorun sadece ve yalnız Türkçe felsefe yaparak aşılabilir.

Bu önerileri artırmak ve detaylandırmak mümkündür. Dil etrafında yapılan çalışma ve tartışma sorunları dil gibi canlı ve aktif bir süreçtir. Bu tartışmalar her dem taze ve güncelliğini korumaya devam edecektir. Bunun farkında olarak Türkçenin elbette kendine özgü ve öznel özelliklerini de göz önünde bulundurarak dilimizle bilim ve felsefe yapmanın olanaklarını geliştirmek için ısrarla çalışmaktan asla vazgeçilmemelidir.

KAYNAKÇA

Bayrakdar, Mehmet (2013). *Yunanistan’da Saka Türk’ü Üç Filozof*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Direk, Zeynep (1998). Türkiye’de Felsefenin Kuruluşu. *Defter Dergisi*.

<https://defterdergisi.wordpress.com/2013/01/27/sayi-33-2/>

<https://zeynepdirek.wordpress.com/2013/01/31/turkiyede-turkcede-felsefe/>

Ercilasun, Ahmet Bican (2020). Benim Dilim. *Yeniçağ Gazetesi*, 11 Temmuz.

<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/benim-dilim-56272yy.htm>

İnam, Ahmet (2020). Türkçede Felsefe Yapma Olanığı. *Bursa Açık Kapı Toplantıları Felsefe Söyleşileri*, 22.10.2020, https://www.youtube.com/watch?v=-HWJHRg_uKo

Türer, Celal (2012). Türk Modernleşme Tecrübesi Bağlamında Türkiye’de Felsefe. *Türkiye’de Felsefenin Geleneği ve Geleceği*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Öner, Necati (2004). *Dil Üzerine*. Ankara.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (2000). *Yaşadığım Gibi*. Yayına Haz. Birol Emil, İstanbul: Dergah Yayınları.